

Život a cesta ke svatořečení sv. Zdislavy z Lemberka

Sv. Zdislava z Lemberka žila v pro nás dávném 13. století. Bylo to období, které zásadně proměnilo náš životní prostor. Vedle vzniku měst, upevnění role šlechty či rozšiřování „západních“ právních norem a charitativní péče, prošla velkou proměnou i církev a duchovní život tehdejší společnosti. Dodnes si připomínáme vliv osobností té doby – patřily mezi ně sv. Dominik, sv. František z Assisi či sv. Klára. Sv. Zdislava byla jejich „souplečnice“.

Rodina

Zdislava se narodila zřejmě v roce 1220 jako nestarší dcera Přibyslava z Křižanova a jeho manželky Sibylly. Její otec, věrný služebník krále Václava I., spravoval řadu oblastí na západě Moravy. Na dvoře panovníka se také seznámil s paní Sybilou, která byla členkou družiny Václavovy manželky Kunhuty. Protože Kunhuta byla dcerou císaře Filipa II. Švábského a sicilské královny Ireny, je pravděpodobné, že Sibylla pocházela z daleké Sicílie. Zřejmě proto se na panství i v rodinném prostředí Přibyslava „zabydlely“ jisté kulturní odlišnosti, jimiž se lišilo od dobové společnosti: svědčí o tom mj. i četné Přibyslavovy a Sibylliny zakladatelské aktivity, například založení cisterciáckého kláštera ve Žďáře nad Sázavou. Mělo to jistě vliv i na Zdislavu a její životní směřování.

Co víme jistě

O Zdislavě a jejím životě svědčí pouze dva přímé prameny pocházející z počátku 14. století. Prvním je kronika žďárského kláštera, která se o ní zmiňuje z hlediska vztahu k jejím rodičům: „*Z onoho manželství pak tři dcery překrásné vzešly, [...] první z oněch tří dcer se Zdislava zvala, [...] Havel z Jablonné zvaný, si vyvolil Zdislavu za choť, bez úhony s ním žila a rovněž mu zrodila děti*“ (moderní překlad z latiny). Druhé svědectví pak podává neznámý ve staré češtině veršující kronikář, tak řečený Dalimil (dokonce se o něm uvažovalo jako o Zdislavině příbuzném): „*O světiej Zdislavě skončení. / Léta od narozenie Jezukrista milého / po tisíci po dvú stú petidcát druhého / svatého života žena, paní Zdislava, / s světa snide, / pro niž pracným veliká útěcha přide. [...] Pět mrtvých vzkřiesila / mnoho slepých prosvietila, / chromých a malomocných mnoho uzdravila / nad jinými pracnými velké pomoci činila*“. Jedná se samozřejmě o klíčová sdělení pro Zdislavin životopis, jehož sepsání do dnešní známé podoby byla možná až na základě mnoha dalších tzv. nepřímých pramenů.

Manžel a rodina světice

O Zdislavině dětství a mládí nevíme z pramenů nic. Jisté je, že kolem roku 1240 se provdala za Havla, který pocházel z velkého rodu Markvarticů z Pojizeří. Havel patřil také mezi stoupence krále Václava I. Na konci 30. let 13. století je doloženo jeho působení v panovníkových službách v Brně, kde se jistě seznámil se Zdislaviným otcem Přibyslavem a snad i se samotnou Zdislavou. Havel v té době stavěl v podhůří Lužických hor poblíž teprve vznikajícího městečka Jablonné hrad, který podle dobové zvyklosti pojmenoval německým názvem „Lví hora“ – Löwenberg – Lemberk. Stal se rodovým sídlem obou manželů nejpozději v roce 1241. A právě proto je tato moravská rodačka nyní známa jako Zdislava z Lemberka. A proto je spojena zejména se severočeským prostředím. Tak se k nám na sever z Moravy „dostala“.

Z jejího manželství s Havlem vzešli přinejmenším čtyři potomci, tři synové a jedna dcera. Pravděpodobně už v Brně se potkala s prvními dominikány, kteří přišli do českých zemí, a byla tou komunitou nadšená. Společně s Havlem pak totiž stála u zrodu hned dvou domů těchto řeholníků, a to v Jablonném a v Turnově. Vzhledem k podpoře dominikánů byla v pozdější tradici označována za jejich terciářku (osoba žijící mimo klášter v souladu s řeholí). Projevilo se to hlavně v tom, jak je zobrazována: často v dominikánském rouchu. Velmi pravděpodobně stála spolu s manželem také za založením opevněného řeholního domu (komendy) rytířského řádu johanitů (Maltézští rytíři) v Českém Dubu. Johanité pečovali o poutníky a zakládali špitály. V jejich činnosti se propojují také zájmy a vlohy obou manželů.

Patronka služby nemocným a nuzným

Už krátce po smrti byla „paní z Lemberka“ považována zejména za zázračnou léčitelku (dle svědectví výše citované kroniky) a je spojována se špitálem při dominikánském klášteře v Jablonném. Historici také nevylučují pozdější tvrzení o kontaktech se sv. Anežkou, ikonou špitální péče v Čechách. Právě ve 13. století se rozvinul tento druh „zdravotních a sociálních služeb“ – a sv. Zdislavu tak lze nepochybně zařadit po bok sv. Alžběty Durynské, sv. Hedviky či zmíněné sv. Anežky. Taková práce jistě vyžadovala i výměnu zkušeností, tedy i komunikaci.

Zdislavě nebyl dopřán dlouhý život. Zemřela roku 1252, tedy zřejmě ve věku „pouhých“ 32 let. Snad na tuberkulózu, ale vyloučit nelze ani následky po narození nejmladšího syna. Její ostatky spočinuly v tehdy budovaném kostele sv. Vavřince při dominikánském klášteře v Jablonném. Její hrob je tam dodnes a je místem úcty k této světici.

Druhý život – aneb úcta ke sv. Zdislavě

Za svatou označil Zdislavu sotva půl století po její smrti tak řečený Dalimil ve své kronice. Cesta k její kanonizaci však byla o mnoho delší a to i přes úctu, která jí byla v Jablonném prokazována zřejmě již krátce po smrti. Přes Zdislavin hrob se přehnaly husitské války, které přečkal. První písemně doloženou opravu známe z poloviny 16. století, z doby počátků rekatolizace, kterou podporovali tehdejší majitelé Jablonného Berkové z Dubé, kteří se považovali za Zdislaviny potomky. Pražský arcibiskup a někdejší litoměřický probošt Zbyněk Berka z Dubé dokonce začal na počátku 17. století připravovat kroky ke kanonizačnímu procesu.

O zdislavské úctě a z ní pramenících zázraků nás informují zápisy, které v 17. a 18. století pečlivě pořizovali dominikáni v Jablonném, usilující o „zoficiálnění“ jejího kultu. Zřejmě i proto se dočkal tamní kostel velkolepé barokní přestavby tamního chrámu podle plánů slavného rakouského architekta Johanna Lucase Hildebranta. Ve výklenku v průčelí kostela našla své místo také Zdislavina socha (je dodnes na pravé straně). Klášter však zrušil Josefa II. a úcta ke sv. Zdislavě ochabla. Nové (neúspěšné) snahy o svatořečení inicioval v polovině 19. století litoměřický biskup Augustin Bartoloměj Hille.

Beatifikace

Diecézní beatifikační proces vzal za své biskup Emanuel Jan Křtitel Schöbel. Uzavřít se ho podařilo 17. ledna 1900 za vydatné pomoci jablonského děkana Josefa Tschörche. Četní svědci zejména z okolí Jablonného potvrzovali trvání zdislavské úcty. Akta přeložená do latiny postoupil biskup do Říma. Až do 28. srpna 1907 to trvalo, než papež Pius X. prohlásil Zdislavu z Lemberka za blahoslavenou. Popsaný proces se obešel bez

dokládání zázraků, neboť se jednalo o úřední schválení jejího kultu, které bylo považováno za tzv. rovnocenné blahořečení.

Svatořečení

Cestu ke kanonizaci započal v roce 1936 převor litoměřického dominikánského kláštera Wilhelm Schlössinger. Zásadní kroky však následovaly až po 2. světové válce, kdy se po více než 150 letech vrátili do Jablonného dominikáni. Ve věci svatořečení bl. Zdislavy se na papeže Pia XII. obrátil litoměřický biskup Štěpán Trochta. V roce 1949 byla dokonce z jeho popudu ustanovena komise, jejímiž členy se mj. stali salesián Emil Škurka, spirituál semináře Karel Červinka, historik Zdeněk Kalista, premonstrát Jan Hroznata Svatek a především tehdejší český dominikánský provinciál Ambrož Svatoš, jehož jméno je dnes s kanonizací sv. Zdislavy nerozlučitelně spojeno.

Jenže k moci se dostal komunistický režim. Komise nemohla vyvinout prakticky žádnou činnost. Její posláním připomněl Štěpán Trochta až na jaře 1968. Litoměřický biskup tehdy ještě neměl státní souhlas k duchovenské činnosti (administrativní nástroj komunistické moci k ovládání církve). Na poutníky, kteří dorazili 26. května do Jablonného se proto obrátil jen prostřednictvím čteného poselství, v němž zopakoval úsilí o Zdislavino svatořečení a výrazným způsobem aktualizoval její život směrem k tehdejší době: *„Proste blahoslavenou Zdislavu, aby byla i dnes dobrou a spolehlivou patronkou našeho severního pohraničí, neboť toho potřebuje. Kéž pod její záštitou, jejím příkladem a na její přímluvu zmizí co nejdříve všechny tamní morální i hmotné nesnáze a dostaví se brzy duchovní rozkvět i hmotný blahobyt, všeobecné smíření a spokojenost. [...] Proste ji zvláště naléhavě, aby se stala dnes, kdy rodiny a manželství procházejí těžkou krizí, svou přímluvou i příkladem záchranou našich křesťanských rodin a záštitou dobré výchovy naší mládeže.“*

Při příležitosti 750. výročí Zdislavina narození se Štěpán Trochta rovněž obrátil na papeže Pavla VI., který mu odpověděl dopisem, v němž oslavil Zdislaviny ctnosti a znovu ji vyzdvihl jakožto manželku, matku a dobrotitelku ochotnou pomoci strádajícím. V dalších letech byly z Československa, ale také z Polska či USA adresovány do Říma další a další prosby o zahájení kanonizačního procesu. V 80. letech pak byla zásluhou tehdejšího ředitele archivu vatikánské Kongregace pro blahořečení a svatořečení, českého emigranta a pozdějšího olomouckého kanovníka Jaroslava Němce vypracována tzv. Pozice o ctnostech, tedy kritický životopis bl. Zdislavy obsahující také zhodnocení jejího kultu. Dne 18. září 1989 se na přímluvu Zdislavy z Lemberka udál zázrak. Lékaři Františku Strakovi z Moravce u Nového Města na Moravě se po více jak dvouhodinové zástavě srdce obnovily životní funkce bez jakýchkoliv trvalých následků. Tato událost byla rovněž kriticky zhodnocena, uznána za platnou a dekret o Zdislavině zázraku byl po ratifikaci Janem Pavlem II. zveřejněn 6. dubna 1995.

Slavnost v Olomouci

Slavnost samotné kanonizace se odehrála právě před třiceti lety: 21. května 1995 v Olomouci při návštěvě papeže Jana Pavla II. v České republice (zároveň se svatořečením bl. Jana Sarkandra). Na slavnostní bohoslužbu na letišti v olomoucké čtvrti Neředín se vypravil i litoměřický biskup Josef Koukl, který přednesl stručný životopis budoucí svaté, o níž při této příležitosti prohlásil dnes už rovněž svatý Jan Pavel II., že je: *„zářným svědkem ‚evangelia rodiny‘ a ‚evangelia života‘, které se církev snaží, víc než kdy jindy, šířit na přechodu z druhého do třetího tisíciletí křesťanství.“* Biskup

Josef Koukl se spolu s tehdejším českým provinciálem dominikánů Dominikem Dukou v následujícím roce zasloužil i o povýšení kostela sv. Vavřince v Jablonném na baziliku minor a rozšíření jejího zasvěcení i na sv. Zdislavu. Ta se pak 24. října 2000 stala hlavní patronkou litoměřické diecéze.

Martin Barus, archivář litoměřického biskupství